
Katastrofou pro naši krajinu se stala kolektivizace

Petr Kuneš z Přírodovědecké fakulty UK sleduje vývoj naší vegetace za posledních deset tisíc let. Za současnou kůrovcovou kalamitu je podle jeho výzkumu z velké části odpovědný člověk, kůrovec byl součástí lesa i v minulosti.

Ve svém výzkumu srovnáváte dnešní ekosystémy s ekosystémy starými deset tisíc let. Podle čeho určujete, jak kdysi vypadal například šumavský les?

Studujeme sedimentární záznamy přirozených jezer, která na Šumavě zůstala z dob ledových, a zkoumáme také tamní rašeliniště. Oba ekosystémy ukládají stratifikované sedimenty, ze kterých extrahujeme zbytky organismů. Z nich jsme následně schopni určit složení vegetace ve zkoumané době.

Co v těchto sedimentech nacházíte?

Lodyhy, semena, části rostlin, ale také zbytky hmyzu. Já se zaměřuji na pyl, který je nejrozšířenější fosílií vůbec. Pyl poletuje všude, usazuje se a my ho můžeme extrahovat po tisíce a miliony let nazpět. Díky tomu víme, jaké se u nás vyskytovaly rostliny, a můžeme lépe poznat složení tehdejší vegetace.

Jak vypadal šumavský les před deseti tisíci lety?

Před jedenácti a půl tisíci lety se začalo oteplovat a ledovec, který tehdy pokrýval Šumavu stejně jako Alpy, začal výrazněji ustupovat. V době ledové byly na Šumavě ekosystémy podobné tundře, jakou dnes známe ze severu Skandinávie nebo Ruska. Vlivem oteplení se postupně začaly šířit stromy a později se přidala migrace z oblasti jižní a východní Evropy. Před deseti tisíci lety tak les na Šumavě vypadal asi jako borový háj. Našli bychom v něm tedy hlavně borovice, břízy a spousty kvetoucích bylin, pomalu se v něm začal šířit smrk. Náš tým zjistil, že smrčiny se na Šumavě rozšířily už před devíti tisíci lety, existují tam nepřetržitě dodnes a samozřejmě byl u nich i pravidelný výskyt kůrovce.

Zmínil jste migraci druhů z jihu na sever, která bývá často uváděna jako jeden z důkazů globálního oteplování. Je tato migrace tedy přirozeným procesem trvajícím už deset tisíc let?

Rostliny neustále migrují a klimatické změny stále probíhají. Může se nám zdát, že se klima nemění, ale i podle historických záznamů víme, že v době pozdního středověku a novověku začala takzvaná malá doba ledová. Na změnu reagují všechny organismy. Migrace druhů směrem od jihu skutečně není nic nového, migrace současná ale nová je. Migrují k nám druhy, které zde nikdy nebyly. Zažíváme bezprecedentní míru oteplení, které planeta za posledních několik milionů let nepamatuje a jež je v nejbližší historii ojedinělé.

Můžeme tedy říct, že k nám imigrovaly jehličnany, dostavilo se nebývalé oteplení, a proto Česko před nedávnem zasypal pyl?

To je složitější. Jehličnany tady byly i v době ledové. Ale s oteplením se rozšířily a rozšířily se také listnaté lesy, hlavně bučiny a doubravy. Proto máme spoustu pylu, který je ale přirozený. K současnému stavu přispěl především člověk. V posledních dvě stě letech upřednostňoval mnohé jehličnany, protože jsou ekonomicky výhodné. Smrk velmi dobře roste a má krátkou obmýtní dobu (pozn. red. – člověk vytvořil monokultury stejně starých stromů, které jednou za čtyři roky vykvetou). Umocněno je to pak rychlým příchodem jara, kdy vše vykvetlo najednou.

Monokultury ale netvoříme jen v lesích, ale také na polích. Brukev řepka, která vyvolala pylovou paniku, je toho důkazem. Jak bychom měli s krajinou nakládat?

Katastrofou pro naši krajinu se stala kolektivizace. V padesátých letech se kvůli větší produkci začaly scelovat lány a my v tom stále pokračujeme. Ať už je to řepka, kukuřice, nebo obilí, velké lány monokultur jsou pro půdu zátěží. Z krajiny vymizely přírodní biotopy, ve kterých by žily organismy podporující růst jako hmyz a zvěř. Například v Bavorsku je krajina fragmentovaná, tedy malá pole jsou rozdělena stromy a hájky. Měli bychom se snažit krajinu vrátit do funkčního stavu. Potřebujeme neregulované vodní toky s mokřady. A především zdravé lesy bez stejnověkových monokultur smrků!

Kam náš současný přístup ke krajině povede?

Nepovede, ten problém už tady je. Šumavské lesy byly zasaženy kůrovcem, málokdo však ví, že stejná ekologická katastrofa je nyní v Jeseníkách. Kůrovec tam způsobuje ohromné eroze půdy a ztrátu biodiverzity.

Zvládneme situaci ještě zachránit?

Ekologové se snaží o obnovu přirozeného lesa na Šumavě. Nemá smysl vykácet smrky napadené kůrovcem a vysadit na stejném místě znovu nové monokultury. Problém by se za nějakých sto let zopakoval, a to by nikam nevedlo. Našemu týmu se podařilo zjistit, že u nás rostlo mnoho smrků i před několika staletími. Vyskytovaly se ale přirozeně, často s příměsí dalších druhů. Je nutné pochopit, že lesy ponechané přirozenější obnově jsou z dlouhodobého hlediska daleko stabilnější a pestřejší.

Doc. RNDr. Petr Kuneš, Ph.D.

Působí na katedře botaniky Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. Zabývá se kvartérní paleoekologií – studuje vývoj krajiny v kvartéru, což je geologické období, které trvá přibližně poslední dva a půl milionu let. Ekologii tak studuje z dlouhodobého hlediska – zkoumá ekosystémy vyvíjející se po více než deset tisíc let, což umožňuje zhodnotit stávající ekologickou situaci a vytvářet ekologické předpovědi pro budoucnost.

Text: Kamila Kohoutová

Foto: René Volfík

Datum: 17.5.2018